

Marc Verdés i Oliva

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Arquitecte per la Universitat Politècnica de Catalunya; i antropòleg social i cultural per la Universitat Rovira i Virgili, actualment, cursa el Màster d'Antropologia Urbana, Migracions i Intervenció Social en aquesta universitat. Aquest article parteix de la investigació etnogràfica *Modernitats segarrenques. Tarroja de Segarra: mercats agroalimentaris, nous imaginaris culturals i agroecologia*, treball guardonat amb el Premi del Concurs de Joves Sociòlegs 2021.

Les arrels urbanes de l'agroecologia

Sobirania alimentària i nous imaginaris culturals: La Garbiana de Tarroja de Segarra, un cas exemplar

Introducció

“Això només ho fan los hippys!”¹

El projecte de La Garbiana de Tarroja de Segarra² va sorgir en el context d'una ruralitat local emergent (Soronellas i Casal, 2014) basada en l'estratègia

econòmica de la sobirania alimentària (Badal *et al.*, 2011). Aleshores, el moviment cooperatiu proper a l'ecologia estava en voga (Huerta i Ponce, 2010) i semblava portar aire fresc a una societat trastocada com a conseqüència de la crisi financera global desencadenada a finals de l'any 2007. De fons, arran de l'aparent desfeta sistèmica, ressonava la pugna discursiva entre els qui pretenien moralitzar el capitalisme

(Vinolo, 2012) i els qui, indignats, en plantejaven el desmantellament (Eser, 2009) i apostaven per una sortida alternativa basada “en l'emergència d'una nova sensibilitat” (González de Molina i Sevilla, 1993: 16).

L'origen de La Garbiana està estretament relacionat amb els nous imaginaris culturals, o sigui, el New Age (Merlo, 2007) o, com denomina Prat (2012),

Cultiu intensiu del cereal. PIXABAY

la “nebulosa misticoesotèrica” que envolta el sistema de creences basat en les espiritualitats orientals, les teràpies naturals i els sabers esotèrics. Devers l'any 2009, aquesta comunitat intencional³ es va formar a partir de l'interès que un grup de joves tenia per restablir el contacte amb el seu entorn immediat, materialment i espiritualment. En paral·lel, al Centre d'Ensenyances i Creixement Personal La Cabana (a partir d'ara, La Cabana), el col·lectiu va promoure una associació de consumidors i productors d'articles ecològics que, més endavant, va fomentar el guru de la macrobiòtica Roy Little sun des de la Universitat del Cor Únic (a partir d'ara, la Universitat) quan, l'any 2010, es va establir a prop de la vila.

Després d'haver-se constituït com a cooperativa i, posteriorment, havent-ne desmantellat l'empresa com a col·lectiu, l'activitat agroecològica de La Garbiana s'ha consolidat al voltant de dos negocis familiars els quals, avui dia, col·laboren entre ells: d'un costat, la producció de varietats antigues de cereal i l'elaboració de farina i, d'un altre costat, un forn i una botiga (el Rebot de la Garbiana), on es venen aquests productes i altres queviures d'origen ecològic i de proximitat. Passats deu anys, l'anàlisi de l'evolució de La Garbiana permet observar les con-

tradicions entre el model agroecològic i les seves pràctiques, així com els antecedents locals propis de la modernitat, és a dir, els processos socials, econòmics i culturals que han caracteritzat, durant la darrera centúria, el context rural segarrenc: la modernització de l'agricultura —el pas d'un mercat incipient basat en el conreu del cereal a la indústria agroalimentària— i el canvi social que hi va acompanyat (Breton *et al.*, 1997).

El moviment agroecològic, una praxi emocional a escala global

Al text manifest *Fe de erratas*, Badal (2011: 2) posa el dit a la nafra: “Per superar la crisi multidimensional que travessa la nostra civilització [...], cada vegada són més els que dirigeixen la seva atenció cap a allò rural”, una més de les “distintes gammes del verd” derivades del consens social al voltant de la recerca de sostenibilitat ecològica. Reprendre el lligam amb la naturalesa no és quelcom nou, és una idea que esdevé en paral·lel al desenvolupament modern de la societat mitjançant la qual es mitifica (i mistifica) un passat pagès (Entrena-Durán, 2017).

Tota reagrarització comporta l'assumpció d'alguns dels factors implicats en la desagraarització com, en general, els modes de vida urbans i l'economia de

Paraules clau: agroecologia, sobirania alimentària, nous imaginaris culturals, canvi rural

Palabras clave: agroecología, soberanía alimentaria, nuevos imaginarios culturales, cambio rural

Keywords: agroecology, food sovereignty, new cultural imaginaries, rural change

mercant. Així, d'acord amb el panorama dibuixat per Badal (2011: 4),

[...] una vegada consumada la liquidació del món pagès, el lloc que ocupava aquella complexa realitat social ha estat sadollada per un reclam propagandístic en què allò rural ja no rima amb treball extenuant, xafardeig, analfabetisme, beateria o caciquisme, sinó amb saludable longevitat, solidaritat entre iguals, saviesa ancestral, sostenibilitat ecològica i llibertat individual.

Alguna cosa del món rural d'avui dia grinyola i no és precisament la força que, d'ençà de la fi de la pagesia (Majoral, 2006), el sotmet i l'explota. Al *Llenguatge verd*, Williams (2001) ja va exposar com la confiança agrària fou desafiada pel sentiment de pèrdua, la melancolia i el lament. Per contra, relatava com, durant el segle divuit, es desenvolupà un principi alternatiu de familiaritat respecte a la naturalesa. El vaivé emocional arran d'ambdues

En els darrers cent anys, la comarca de la Segarra s'ha transformat arran de la industrialització de l'agricultura i dels mercats agraris, en concret, el comerç del cereal, l'agroalimentari i l'ecològic. Inspirada pel New Age i la sobirania alimentària, l'any 2009, La Garbiana es va iniciar en la producció agroecològica i la recuperació de blats antics. L'estudi etnogràfic d'aquest grup permet analitzar les relacions del moviment agroecològic amb l'ambientalisme i els nous imaginaris culturals, així com descriure la repercussió de la contracultura i la nova espiritualitat en l'àmbit local.

En los últimos cien años, la comarca de La Segarra se ha transformado a raíz de la industrialización de la agricultura y de los mercados agrarios, en concreto, el comercio del cereal, el agroalimentario y el ecológico. Inspirada por el New-age y la soberanía alimentaria, en 2009, La Garbiana se inició en la producción agroecológica y la recuperación de trigos antiguos. El estudio etnográfico de este grupo, permite analizar las relaciones del movimiento agroecológico con el ambientalismo y los nuevos imaginarios culturales, así como describir la repercusión de la contracultura y la nueva espiritualidad en el ámbito local.

In the last hundred years, the region of La Segarra has been transformed by the industrialization of agriculture and agricultural markets, in particular, the trade in cereals, agri-food and organic. Inspired by New-age and food sovereignty, in 2009, La Garbiana began in agro-ecological production and recovery of ancient wheat. The ethnographic study of this group allows to analyze the relations of the agroecological movement with the environmentalism and the new cultural imaginaries, as well as to describe the repercussion of the counterculture and the new spirituality in the local scale.

percepcions de la realitat constituïria una nova unitat que, segons l'autor, enfonsaria les seves arrels en una història sentimental ben allargada (Williams, 2003).

L'agroecologia és una dimensió pràctica de l'ecologisme (Martínez-Alier, 1992) que, per mitjà de l'activitat agrària, donaria accés a una realitat física de la qual hom s'hauria distanciat a partir de la seva cosificació i que, en l'era de la globalització, alguns sectors de la pagesia reivindiquen enfront dels mercats agraris i la indústria agroalimentària (Van der Ploeg, 2010). Així mateix, la sobirania alimentària—principi rector d'aquests moviments—promou un desenvolupament rural sostenible, la cooperació comunitària i la producció local d'aliments ecològics (Sevilla i Soler, 2010; Altieri i Nichols, 2012) i, particularment, en el context europeu, també canalitza el descontent general envers el sistema agroalimentari (Calle *et al.*, 2009), així com l'oposició a l'abús dels agroquímics d'ençà de la Revolució Verda (Riechmann, 2003) i l'expansió dels productes transgènics (Sánchez Carpio, 2007).

Tot i la dimensió prevalentment urbana de l'alternativa agroecològica (Sevilla, 2008), els moviments socials que hi donen suport⁴ posen l'accent en els discursos de caire rural (Cuéllar i Sevilla, 2009). En aquest sentit, la literatura acadèmica que tracta de la qüestió agrària en clau agroecològica—l'anàlisi dels processos de reagrarització i desagrarització des del punt de vista de l'ecologia política (Sevilla i Soler, 2009) o el d'un desenvolupament asimètric de les societats rurals que obligaria a una reinterpretació històrica del desenvolupament del capitalisme en l'agricultura (González de Molina i Sevilla, 1993)—acostuma a discutir l'antropocentrisme propi de

la modernitat, i, ahora, planteja una “altra modernitat” (Sevilla, 2003), basada en un pensament ecocèntric renovat (Sevilla, 2006).

En termes de reproducció cultural (Bourdieu i Passeron, 1996) l'educació ambiental i, per extensió, l'ambientalisme (Calvo i Gutiérrez, 2007), són ideologies que plantegen una via per transformar les relacions ecològiques humanes en el context de la globalització (Toledo, 2008). Ara bé, mentre el llenguatge ecològic és assumit com a solució de les discontinuïtats socials, en canvi, no ho és de la continuïtat del projecte modern al qual, l'ecologisme, també està inscrit. Aquesta qüestió no és menor, ja que quan es contraposa les societats rurals a les societats urbanes, sol prevaldre la idealització d'un món pagès que, tanmateix, fa dècades que ha desaparegut del mapa. Més enllà de la seva dimensió física, el desarrelament que la modernitat hauria propiciat també es dona en l'àmbit emocional, en el terreny de l'espiritualitat i les forces màgiques que, segons Taylor (2006), estarien lligats als processos de secularització de la societat i encara, com apunta Jasper (2013), s'haurien traslladat a la protesta.

Seguint el plantejament de Williams i, en paral·lel, el de Badal, doncs, l'estat terminal del món pagès respondria a una modernitat irregular que, inacabada o no, actuaria com a reclam i, en l'acarament amb el planeta ran de la crisi climàtica global (Latour, 2017), esdevindria una nova oportunitat per al reajustament social (Latour, 2008) i per a la redefinició de les associacions entre home i naturalesa. És més, des d'una òptica processual (Tilly i Wood, 2009) i estructural (Touraine, 2006), el moviment agroecològic en conjunt pot ser entès com a procés col·lectiu de “desintegració creativa” de la soci-

etat industrial (Roszak, 1985), el qual s'hauria desenvolupat en consonància amb les alternatives socials que concentren les seves lluites al voltant del pacifisme, el feminisme o l'ecologisme (Caride i Mira, 2018).

Apunts metodològics

Les perspectives relacional i contextual han facilitat la interpretació d'un objecte d'estudi que, a cavall de les cultures locals i els discursos globals, es presenta polièdric i, pel que fa a les significacions, complex. Ambdós plantejaments se situen en el marc d'un debat més teòric en relació a la concepció del pas del temps, això és, entre els conceptes de transició i de simultaneïtat. Si la idea de procés facilita la comprensió dels fets des d'una perspectiva històrica, la simultaneïtat—“en virtut de la qual una sèrie d'esdeveniments enterament vinculats en l'àmbit causal o de significat esdevenen lligats pel sol fet de concórrer en un punt d'aquest traçat únic que és el temps profà” (Taylor, 2006: 122)—ajuda a escatir-ne els efectes en el present i, en conseqüència, a comprendre la temporalitat d'una manera no lineal.

Atès que el que es pretén és aportar informació descriptiva sobre processos i aspectes valoratius i motivacionals dels distints actors socials, la metodologia que ha guiat la investigació ha estat, fonamentalment, de caire qualitatiu. A banda de considerar el conjunt del poble de Tarroja com a unitat d'observació, específicament, la recerca etnogràfica s'ha centrat en les tres agrupacions (La Cabana, la Universitat i La Garbiana), que, segons l'expressió d'un dels informants⁵, anhelaren constituir “una comunitat espiritual agrària” (TAR-3). D'altra banda, aquesta estratègia metodològica s'ha complementat amb la consulta i l'ús de dades provinents de fonts teòriques i documentals.

Antecedents. Els imaginaris socials moderns i la contracultura com a motor de canvi en la societat rural segarrena

En paral·lel als processos de modernització de l'agricultura —la mecanització de les feines del camp i la progressiva pèrdua de població— i a la formació dels mercats agroalimentaris —la industrialització de la producció i la introducció dels modes de vida urbans— (Contreras, 1999), durant el segle xx, el model cultural tradicional de la societat segarrena⁶ també s'ha vist transformat arran dels imaginaris socials moderns (Taylor, 2006), o sigui, la moral d'ordre, la formació d'una esfera pública i l'anhel d'autogovern. Nogensmenys, la major part de les grans propietats agràries es van veure superades a l'hora de fer front a les crisis successives provocades per la industrialització i el desenvolupament dels mercats agraris, mentre que l'agricultura familiar es va adaptar als canvis que s'anaven produint (Breton, 1993), i es va mantenir com a element fonamental quant a l'estructura socioeconòmica de la comarca de la Segarra.

A Tarroja es poden situar dos cicles en què la joventut fou la clau del canvi rural lligat als processos de democratització i secularització de la societat: la formació d'un imaginari nacional català en el context de la conflictivitat oberta entre propietaris i petita pagesia (Planas, 1998) i, més endavant, els moviments contraculturals desenvolupats durant la transició democràtica espanyola.

En la literatura edificant d'àmbit comarcal del primer terç del segle passat, s'hi reproduceix les proclames que difonien la nova moral, que exhortaven els joves agricultors a reivindicar els valors cívics i republicans, i també a fer-se a la modernització de l'agricultura. En plena República, per exemple,

l'editorial del número 1 de la revista *República* (1931), anava dirigida (l'èmfasi és meu):

[...] a vosaltres Joventut Republicana que amb la **fal·lera de diversió** no doneu importància a l'obra que en el dia de demà teniu de consolidar. A vosaltres joventut que, viviu el moment més transcendental de la nostra època. A vosaltres que la inconsciència de vuit anys indignes vos ha enmetzinat l'ànima. A vosaltres joventut que sou regidors de demà, els que teniu de fer la Cervera gran que tots volém.

I acabava dient, “nosaltres volém que fent esport i divertint-vos, no oblideu els vostres deures de ciutadania.”

O bé, adreçant-se a la pagesia que es veia afectada per l'incompliment en el pagament de les taxes mínimes pel blat, per la falsificació de pinsos per al bestiar (als quals es barrejaven altres matèries com la farina de mandioca), o per l'entrada de llavors estrangeres quan el país en tenia excedent, l'editorial del número 146 del setmanari *Lo Sindicat* (1933) denunciava (l'èmfasi és meu):

Desgraciadament sabem, per repetida experiència, que tota protesta que surt de fonts pageses no té mai efecte ni mereix la més petita atenció per part d'aquelles persones que tenen el deure de pulsar l'opinió del país, de servir els seus interessos o de vetllar pel compliment de les lleis o de la salut del poble. Es clar que ens referim a la **protesta correcta, cívica**, a la qual tenen dret els ciutadans lliures de tot país. La que reconeix la Constitució espanyola. **No ens referim a la protesta airada i revolucionària.**

Malgrat, doncs, saber-ne la seva inutilitat, malgrat saber que als pagesos no se'ns conceptua dignes de res, volem des d'aquestes pàgines recollir la nostra més enèrgica protesta per l'aban-

donament cada dia més creixent que de les coses de la pagesia es té.

Així, un cop superada la crisi de la vinya, en concordança amb l'agricultura familiar i els sindicats i les cambres agràries (Ramon, 1999), els mercats del cereal propiciaren el cultiu intensiu d'aquest producte, així com la fabricació de farines i pinsos, la implementació de la ramaderia intensiva i, a partir de la Revolució Verda, el desenvolupament de la indústria agroalimentària⁷.

Posteriorment, a les darreries del règim franquista, el moviment contracultural protagonitzat pel jovent de la generació del *baby boom* configurava un nou cercle màgic (Bourdieu, 2009) al voltant del New Age. La contracultura fou una resposta als canvis socials profunds per via de l'activisme (generalment, en l'àmbit urbà i universitari) i del nou model de vida (Pivano, 1974) que, a Europa, s'expandí amb el moviment hippy i els nous moviments socials (Calle, 2005). Ben mirat, la recerca d'una espiritualitat i la represa d'una consciència ecològica (Gómez-Ullate, 2004) estaria en la base de molts dels experiments autogestionats *alter-sistema* que en derivarien, així com en la voluntat d'alliberar l'individu del jou repressiu de la història familiar⁸.

En contra del model cultural tradicional fonamentat en la religió catòlica, la disconformitat també es donava en el si de les unitats domèstiques que, llavors, estaven afectades per la crisi estructural pròpia del capitalisme avançat, això és, una permanent dinàmica d'adquisició de nous *inputs* per incrementar la productivitat agrícola. A finals dels anys setanta, més d'una dècada després del maig francès, el moviment contracultural a l'Estat espanyol era ben viu i la reivindicació juvenívola esdevenia festiva. Els joves de Tarroja de l'època (molts d'ells, allunyats de la pagesia)

s'apuntaren a aquesta dimensió més lúdica i, els estius del 1984 i 1985, organitzaren dues festes, les quals posaren el poble daltabaix: la primera l'anomenaren "Festa del sol" i, la segona, "La lluna en un cove".⁹ Ambdues celebracions, encara ara, resten a la retina d'aquesta generació com l'exemple més significatiu del tarannà tarrogec¹⁰:

[...] **nosaltres en aquell moment érem lliures, no necessitàvem gurus ni res, no hi havia fórmules ni res, ni en volíem!** La fórmula era un descobriment personal (cadascú per on tirés) i la festa era la manera de trencar aquell rigidisme. Sortíem de la dictadura franquista i tot això, i la festa era la manera de trencar un rigidisme. Allò era una exploració personal de tots, ajuntant-nos i, bueno, i aquí vam consolidar dos festes, i eren dos festes com a nivell simbòlic. (TAR-2, l'èmfasi és meu).

La formació del Centre d'Ensenyances La Cabana i l'associació de consumidors i productors ecològics La Garbiana

Com a conseqüència de la crisi financera i econòmica que va esdevenir globalment el 2008, alguns dels joves nascuts els anys de la transició espanyola s'anaren retrobant a la vila. Entre els vint i els trenta anys d'edat, la majoria d'ells s'aventuraren a enfortir els lligams d'infantesa després d'haver fet camins diferenciats. Recuperant l'esperit de la moguda dels vuitanta protagonitzada per la generació dels seus pares, la primera iniciativa fou l'organització d'Aler-Tarroja, un festival de música autogestionat i gratuït. L'èxit d'aquelles festes va motivar la constitució de l'Associació de Joves i seguir fent volar coloms: a banda de col·laborar amb els actes que organitzava l'Ajuntament, s'engrescaren a arreglar una cabana de tros on un d'ells havia estat vivint a temporades, per fer-hi "cursos, tallers

i xerrades d'àmplia temàtica" (La Garbiana, 2012a).

A finals del 2009, es va insuflar aire a La Cabana, encaminant-ne les activitats en l'àmbit del creixement personal, l'espiritualitat i les teràpies naturals. De bon principi, la revista *Terra Rubra*¹¹ fou la veu d'aquell moviment juvenil, i va posar a l'agenda tot tipus d'esdeveniments: cursos setmanals de ioga, *taitxí* o dansa del ventre; algun taller de *reiki* o de meditació en contacte amb la natura; xerrades sobre astrologia, o també, un diumenge al mes, un cicle de cinema en què es programaven "pel·lícules, reportatges i documentals que convidessin a la reflexió, la mirada crítica i el coneixement" (*Terra Rubra*, 2009, 120: 4). La majoria de la gent que s'hi apuntava era de la vila però, ben aviat, s'hi afegiren persones de les poblacions veïnes.

Paral·lelament, aquest col·lectiu va formar una associació de consumidors orientada cap a l'agroecologia, que havia de ser el complement del projecte de caire més espiritual:

[...] buscàvem un cicle que es retroalimentés i que la gent es realitzés, que ens realitzéssim, trobar un equilibri entre tots els txakres, per dir-ho així: a l'arrel, a l'emoció, a la persona, al cos, a l'expressió, visió i espiritualitat [...]. El que volíem aportar era llibertat, a veure, que la gestió del territori fos sostenible, o sigui, treure els adobs químics (tenim totes les fonts contaminades), crear una bona alimentació i, alhora, que la gent pogués fer de pagès. O sigui, una de les coses que podies observar és que la gent no feia el que volia, no? Sinó que dius, val, me n'he d'anar a Guissona¹², no? [...] jo quan veig que tiren herbicides em cau l'ànima a terra, ara ja no, perquè ja ho he perdonat... (TAR-3)

El debat era encès, ja que calia concretar totes i cadascuna de les activitats que es volien dur a terme i, sobretot, definir els topants entre les persones que hi participarien, ja fossin consumidors, productors o venedors. Les preguntes i els dubtes eren molts, però les ganes de tirar endavant superaven amb escreix la necessitat de respostes. Escollir el nom, en canvi, no fou tan complicat: "Ja han tornat a fumar aquests del poble!" Aquesta cosa jo la vaig sentir, d'aquests de la meua generació, sí, una miqueta volent dir... i La Garbiana! Ha, ha, ha, hi, hi, hi, perquè la garbiana és una mala herba, no?"¹³ (TAR-2)

Amb poc temps, el calendari s'omplí de trobades, presentacions i cursos dirigits per gurus i mestres vinguts d'arreu. Així fou com, el primer cap de setmana d'octubre d'aquell mateix any, Roy LittleSun va aterrar a la Segarra. La trobada va consistir en una xerrada que el "mestre, sanador, agricultor i guia" (*Terra Rubra*, 2009, 120: 5), va fer al voltant de la necessitat de treballar per la pau interna i mundial, i en un taller de cuina orientat a prendre consciència de la pròpia alimentació. Tal fou l'èxit d'aquella convocatòria que, al cap d'un mes i mig, LittleSun hi va tornar, i va congrega persones que vingueren de diversos punts de la geografia catalana.

"Terra PerDonar": la Universitat del Cor Únic

LittleSun no anava mai sol. Segons alguns dels qui han estat al seu costat, el carisma del guia espiritual és extens i embriagador, poderós. Nascut a Djakarta el 1934, als 14 anys havia començat el seu particular viatge vers Occident (LittleSun, 2016): de primer, a Europa, on estudià enginyeria naval, després, als Estats Units d'Amèrica, on va engegar diversos centres per promoure la macrobiòtica com a font de curació, i el 1996, en terra *hopi* (Arizona), fou iniciat per assolir una capaci-

Camp d'ervianes (2021). MARC VERDÉS I OLIVA

tació més gran quant al *Global Healing*. Aquest moment és clau, ja que, segons la seva biografia publicada i la creença generalitzada al voltant del personatge, l'ancià d'un dels clans d'aquella tribu ameríndia el va adoptar, es va convertir en el seu pare espiritual i el va proclamar membre del grup de ple dret. En paraules de qui fou la seva mà dreta, el darrer missatge que el mestre hauria rebut del vell indi fou: “Agita el hormiguero y di al mundo la verdad sobre la Ley del Creador”¹⁴ (TAN-2).

L'estiu del 2006, Little Sun s'estava a Glastonbury¹⁵ col·laborant amb Tony Conway (un conegut homeòpata) en l'elaboració d'essències del blat de moro blau original de terra *hopi*. En aquella època també buscava un lloc on plantar aquest cereal, ja que “sentia que faltava una medicina de curació de las heridas entre Europa i América” (TAN-2) la qual cosa, poc després, el

va dur a Astúries i a Extremadura, convençut que Espanya, com a metròpoli de l'històric *Imperio español*, i havent estat la descobridora i l'avançada de la conquesta d'Amèrica, era el lloc des d'on iniciar aquell procés curatiu.

Quan se'l va convidar a anar a La Cabana, a Tarroja:

[...] Roy sentió que aquello era especial y, Roy tiene muy buenas antenas, no? Ya, cuando fuimos la primera vez, de repente, sentió la necesidad de hacer una pequeña ceremonia con su salvia blanca y tal, delante de una casota [...], Roy sentió que en la puerta de esa casa había que hacer algo... (TAN-2)

I així, davant d'una de les cases senyoriales d'època medieval que hi ha a la vila, la tardor del 2009, el guru sentí la necessitat de portar a terme aquell ritu de purificació. El que ell encara no

sabia era que “aquella casota era donde dicen que estuvo Colón durante la adolescencia”¹⁶ (TAN-2).

Llavors també,

[...] Roy empieza a ver que allí se cultiva cereal, que hay un movimiento de gente joven que está recuperando tierra para lo ecológico, gente que ya era payesa de sus ancestros y que está dejando el químico, que hay ese espíritu de unión... le explican lo del Colón allí y, ya, claro, imagínate, España, América, Colón, la hostia! Y después, se le mete en la cabeza: nos quedamos aquí. (TAN-2)

Dit i fet. Al cap de pocs mesos, Little Sun i el seu seguici s'instal·laren a cinc-cents metres de la vila, al “tancat de cal senyor Pere” (a partir d'ara, el Tancat), un recinte amb un erm que el grup de La Garbiana va llogar per tal de facilitar-los l'estada. Així fou

com la Universitat va començar a caminar.

Fins fa ben poc, a la porta del Tancat encara hi havia una placa feta amb ceràmica on es podia llegir l'expressió "Terra PerDonar". Aquesta fou una de tantes locucions que el guia espiritual construïa per il·lustrar el grup, ja que, com han expressat alguns dels seus deixebles, tot retorçant la realitat, els jocs lingüístics l'ajudaven a fer més entenedor el seu missatge. En aquest cas, les opcions que inclou la frase expliquen els dos elements que imaginativament confluïren en la intencionalitat dels grups establerts en terres tarrogenques. En primer lloc, una terra des d'on propiciar el perdó per les ferides que l'home blanc havia causat a tantes cultures d'ultramar durant la colonització europea. Endemés i en segon lloc, aquesta era una terra per recuperar. I és que, com planteja Todorov (1998: 25) a *La conquesta d'Amèrica, Occident*, abans "d'impulsar-se des de temps antics a reconèixer l'existència i el valor de les cultures estrangeres, i a acceptar de barrejar-s'hi", també hauria deixat de banda les cultures antigues, en especial la cultura pagesa.

La Garbiana, una cooperativa agroecològica dedicada al conreu de blats antics

En paral·lel a La Cabana i potenciada pel missatge que LittleSun defensava des de la Universitat, La Garbiana es va centrar a desenvolupar un model de comerç, fabricació i producció agroecològica. Fou tan forta l'arrencada que l'entusiasme general s'encomanava: "Tot acaba de començar, i pel que sembla la cosa té un munt de gent engrescada, tant per comprar com per fer de pagès!", exclamaven ells mateixos en un dels números de *Terra Rubra* (2010, 124: 13). A més a més, el grup estava en contacte amb experiències agroecològiques similars a la seva de manera que, ràpidament, varen establir i consolidar una xarxa de relacions en l'ambient de l'agroecologisme i el cooperativisme.

L'abril del 2010, a Tarroja, es va organitzar la celebració de la tercera Repera¹⁷, una trobada en l'àmbit català de productors i consumidors agroecològics. En aquelles jornades, es van tractar temes com els circuits curts de comercialització, la metodologia participativa o la banca ètica, i també es plantejaren noves iniciatives com

afegir-se a l'agenda comuna de l'Aliança per a la Sobirania Alimentària dels Pobles de Catalunya, organitzar una fira de productors, consensuar un model de certificació agroecològica o, de caràcter més general, promoure el teatre social de temàtica agroecològica. Al cap d'un parell de mesos, al juny, es va programar una xerrada a càrrec del popular Enric Duran (conegut a través dels mitjans de comunicació com a Robin Bank), en la qual va desgranar la seva proposta de constitució de la Cooperativa Integral Catalana, és a saber, una economia dirigida a satisfer les necessitats de les comunitats i contrària als postulats del sistema capitalista i al control de l'Estat (Trainer, 2018).

Aquella primavera, tot va florir. La Cabana, La Garbiana i la Universitat, es donaven a conèixer públicament com a parts d'un projecte en comú: els autoanomenats "cabanistes-garbianeros-universitaris", finalment, duïen a terme el seu text-manifest, *Tarroja en moviment*, en el qual s'apuntava al conjunt dels seus interessos, "el creixement personal, l'agroecologia, les teràpies alternatives i les formes de vida sostenibles." (*Terra Rubra*, 2010, 124: 13). A partir del 2011, l'experiència de La Garbiana va començar a ser publicada i donada a conèixer pels circuits de l'agroecologia, de manera que aquesta es va anar convertint en un referent fins que, l'any 2012, l'empenta del negoci dugué el grup a fer el salt definitiu: d'una banda, fou determinant l'elaboració d'un concepte de marca que permetés distingir-se dins el mercat agroecològic¹⁸; d'altra banda, hi havia la necessitat de legalitzar l'activitat econòmica i la situació laboral de les persones que hi treballaven.

El cultiu del cereal fou el quid que va propiciar la col·laboració entre la terna de grups però, tanmateix, també fou

Panotxes de blat de moro blau (2021). MARC VERDÉS I OLIVA

el tema que va generar les primeres tensions i, a la llarga, va fer trontollar les solidaritats col·lectives (Jasper, 2013) que havien teixit. Little sun, a banda de fer alguna plantació de blat de moro blau a tocar del Tancat (en un tros propietat d'una de les famílies implicades amb La Garbiana), també s'interessava per la recuperació de llavors dels blats ancestrals de la comarca. Igualment, pel que fa als joves tarrogencs, llurs aspiracions espirituals creixien arran del missatge i el carisma del vell mestre, tant pel que fa al creixement personal com a la possibilitat de desenvolupar una economia més d'acord amb l'ambient segarrenc. Des de l'inici, es van potenciar les activitats de cada grup i les sinergies entre ells: les compres de la Universitat també es van centralitzar al Rebot; es va llogar i compartir un espai que va servir de petita administració i centraleta de telecomunicacions, i, amb l'arribada de nous estadants, es van proposar nous projectes de col·laboració, per exemple, una divisió dedicada específicament a la salut.

El moment àlgid d'aital comunió fou l'obertura d'un menjador social que es va ubicar en una de les iurtes de bambú que s'havia aixecat al Tancat. La Garbiana aportava el producte i la Universitat preparava el menjar de manera que, per un preu mòdic, tothom hi podia anar a dinar. Tot indicava que l'entesa era màxima. No obstant això, quan es deia:

[...] vull menjar de la manera que m'ajudi més a estar centrat, emocionalment i equilibrat, sa i, alhora, que em faciliti aquesta evolució espiritual que tots tant volem: unir el cor i la ment i poder restar en pau dins nostre i fluir en la vida de la manera més fàcil possible... (TAR-3)

Col·lectivament, potser s'acceptava l'èmfasi que s'hi volia donar però,

individualment o per grupets, la cosa variava quant a l'alimentació en si. Per això, no tardaren a manifestar-se els primers conflictes. D'un costat, pel fet que l'ensenyament de la Universitat estava basat en una dieta a base de cereal i, per tant, afavoria una alimentació vegetariana (si fos possible, vegana). De l'altre costat, perquè tot i tenir a disposició els grans de blat i les farines de La Garbiana, la proposta de Little sun estava fonamentada en la ingesta d'arròs integral¹⁹.

Davant la defensa del missatge de Little sun feta pels fidels més puristes, ambdues disjuntives van dur el grup local a replantejar la relació, ja que, a la pràctica, els abocava a acceptar sense fissures una dieta molt allunyada de la seva, això és, la dieta mediterrània tradicional (omnívora i amb el pa com a aliment bàsic). La fractura que derivà de l'enfrontament entre els valors de la sobirania alimentària (representats per La Garbiana) i els valors d'una "alimentació conscient" (representats per la Universitat), no només distancià definitivament els nuclis forts d'ambdós bàndols, sinó que, a la llarga, també va passar factura a totes i a cadascuna de les parts.

A finals del 2012, data assenyalada perquè "l'estat il·luminat d'un cert nombre d'individus s'estabilitzi al planeta" (Merlo, 2007: 373), provisionalment, el Tancat tancava les portes. A l'albada de l'Edat Solar Daurada fixada tant al calendari maia com en la profecia *hopi* (Waters, 1996), aleshores, cadascú va seguir el seu camí... per alguns dels qui van estar estretament lligats a Little sun, aquell final fou "una gran decepció personal" (TAN-2); per d'altres, "la pèrdua d'una oportunitat" (TAR-3) de realitzar un projecte que, "si ho haguéssim fet tot, era molt xulo" (TAR-3); amb tot, però, com deia un familiar dels joves tarrogencs, al Tancat

[...] sempre hi ha algú o altre, però no sé qui són. Ara n'hi ha uns, ara n'hi ha uns altres, quan hi era aquell, aquell també la portava grossa, també! Ui, aquell! Havien vingut a menjar a casa i tot, a baix al jardí, a baix on hi ha la gespa, poder eren més de seixanta. [...] Van fer una rodona, una rodona gran i la van voltar de pedres, que encara hi és, que ara quan fem coses a la brasa, a vegades hi coem, sí, sí... i deia que ell trepitjant allò es feien més les plantes... aquell, com se deia? Aquell deia que es feien més les plantes trepit-

Grans i farina de blat (2015). ANNA MARTÍ

jant. Trepitgi, trepitgi! Ja ho veurà després! Unes ruqueries! (TAR-1)

Un pa lila: cultura local i discursos globals (actualitat de La Garbiana)

La cooperativa es va mantenir activa quatre anys més, animada per les contínues adhesions i el reconeixement públic que anava rebent. Entre el novembre del 2012 i el juny del 2013, el projecte agroecològic fou publicat a la premsa convencional i digital, i també anunciat a la ràdio i a la televisió (La Garbiana, 2014). Igualment, cal destacar la concessió del Premi Jove Emprenedor/a de la Segarra, que atorga el Consell Comarcal, així com la participació del grup en diverses xerrades i taules rodones sobre agroecologia (com a les cinquenes Jornades de la Repera) i cooperativisme (com a les Jornades d'Innovació Productiva i Social, organitzades a Vilafranca del Penedès pel Departament d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya sobre cooperativisme al món agrari).

Així mateix, la campanya de micro-mecenatge feta per comprar un molí nou (fabricat a Àustria) va ser tot un èxit. En aquella ocasió, es va demanar suport econòmic per tal de “poderviu dignament de la feina de pagès” (La Garbiana, 2013), explicant que

[...] cultivem unes 30 ha de cereals ecològics de secà, principalment espelta, sègol, blat persa, blats antics i, a més a més, gràcies als amics de Cultures Trobades, estem recuperant dos blats que havien caigut en desús, que eren molt utilitzats a les nostres terres pels nostres avis: el blat blanc de la Segarra i el blat fort de Solsona, així contribuïm a recuperar la biodiversitat de les nostres terres.

La situació no podia haver estat millor si, internament, no s'haguessin anat

imposant les diferències de criteri pel que fa al model a seguir i que, amb el temps, s'enquistaren. Mentre uns es van anar apropant a un saber més local, d'altres s'aferraren a un coneixement de tipus més erudit i, poc a poc, es va fer més evident que “cadascú de nosaltres teníem una imatge de La Garbiana diferent que, aparentment, la compartíem però ningú es creia ben bé la visió de l'altre. Hi havia com una mena de diàleg de sords” (TAR-3). En el fons, però, aquesta diferència amagava una altra disputa en què el model cultural lligat a la terra, o sigui, l'agricultura familiar, es confrontava amb la visió idealitzada del camp dels qui, provinents de ciutat, no hi tenien un accés directe.

Tots ells sentien que, tot i l'esforç, estaven molt distanciats d'un coneixement tradicional i que, tal com planteja Badal (2011), a l'hora de valorar les raons dels abandonaments individuals i col·lectius en el si d'aquests tipus de grups, els faltaven eines per a la gestió emocional per abordar els conflictes. Tanmateix, malgrat les postures confrontades, d'una banda, es valorava l'ajuda de les tècniques pròpies de l'espiritualitat oriental, així com l'interès dels tarrogencs per les propostes noves i, d'una altra banda, se sentia el vertigen d'allunyar-se de l'arrelament propi de la cultura pagesa. En aquesta dialèctica, entre l'obertura i el tancament, a la llarga, els termes esdevingueren en plans distints de la realitat i, finalment, la cooperativa es va desmantellar.

Les activitats que, avui dia, es porten a terme en el si de La Garbiana es pot dir que són el resultat de destil·lar aquella intenció inicial, això és, el conreu de secà del cereal, la producció del gra, l'elaboració de la farina i de pa, “segons els passos de l'agricultura ecològica”, cosa que, com planteja Soronellas (2017: 5),

permet “esquivar les dures condicions comercials que els imposen les multinacionals que controlen els mercats agroalimentaris, gràcies al recurs de la pròpia comercialització de les collites de proximitat”. I és que la competència no està per històries. El context en el qual La Garbiana es mou, és el d'un mercat ecològic on s'ha de competir, tant en l'àmbit mateix de l'agroecologia, com de la indústria agroalimentària, ja que, amb “la moda del pa artesà i la massa mare, [...] els fons d'inversió també han arribat al sector”. (Bruno, 2020)

Amb tot, la situació actual de La Garbiana és la d'un augment de les vendes. Contra tot pronòstic, la darrera temporada s'ha buidat el magatzem de gra i s'ha venut tota la farina. Per la seva banda, a la botiga no es dona a l'abast. La pandèmia de la Covid-19 ha comportat el confinament a casa d'una gran part de la població mundial i, a l'Estat espanyol, les primeres dades sobre el canvi d'hàbits alimentaris de la població han mostrat un augment substancial del consum d'alguns productes, per exemple, la farina. El forn, per la seva banda, ja havia assolit el seu límit de producció abans de la crisi i, malgrat el tancament del sector de la restauració, des del Rebot avisen amb antelació: “Tenim tot el pa venut.” (TAR-3)

I encara, la darrera temporada, s'ha proposat a un emprenedor nouvingut —el qual ha començat a treballar el camp amb una euga de tir— de sembrar blat de moro *hopi* a Torrefeta, un poble que no està ni a tres quilòmetres al nord de la vila. Sí, aquell de color blau... semblantment a les provatures que Antoni Miralda (1973) feia als anys setanta, en plena contracultura, en “surt un pa lila” (TAR-3), un producte creatiu i simbòlic fruit de barrejar cultures i farines.

Discussió

“Fundani: —Certament, diu, és més profitosa una heretat per l’edifici, si dreces l’edificació més aviat a l’economia dels antics que al luxe dels d’avui; car aquells obraven esguardant el profit, aquests obren per fantasies sense fre.” (Varró, 1928: 26)

En tractar el seguit de contrarietats posades de manifest a partir d’analitzar el projecte agroecològic de La Garbiana, l’interès no rau tant a exposar una fe d’errates que assenyali els perquè de cert fracàs, com destacar els contrasentits com a elements constitutius de les mateixes dinàmiques canviants arran de l’imaginari urbà (Ledrut, 1973) i, encara, de les rèpliques que operen en relació als moviments socials transnacionals. Les discòrdies palpades entre les generacions, entre els grups o entre les persones, es mostren com a desacords en acord a una unitat d’ordre global que, essencialment, resta allunyada de la realitat concreta. A grans trets, doncs, les tensions i les desavinences observades a partir d’etnografiar el cas tarroenc, fan palesa la naturalesa conflictiva de la modernitat, en particular, pel que fa al desenvolupament rural i a la transformació socioeconòmica de

la Segarra, així com, en conseqüència, al distanciament respecte a un món pagès precedent.

Més enllà de la dimensió econòmica de cadascuna de les disputes, es pot veure com aquestes s’han format en termes ideològics i morals, en general, en dos sentits: en funció de l’adscripció al poble i al voltant dels modes de vida, principalment, urbans. Qui més qui menys, s’ha sentit agitat quant al grau de pertinença a un lloc concret, o bé, al grau de puresa del propi mode de vida. Així, per exemple, en la literatura edificant de principis del segle xx, trobem la idea del *bon pagès* que, talment com el bon salvatge de Rousseau, es vist amb plenes facultats per transcendir les maleses que comporta una vida urbana ociosa però, en comptes de reivindicar-ne el caràcter rústec i revolucionari, és imbuït de les virtuts cíviques i de la llibertat que aquestes ofereixen. Aquesta qüestió, la d’una ruralitat higienitzada i moralment impecable, comporta una identificació confusa que, en molts casos, deriva en la confrontació. És en aquest sentit que es pot entendre el conflicte intergeneracional descrit o, també, el conflicte intergrupal viscut al voltant de les actituds irreconciliables

que, arquetípicament, representen els posicionaments dels joves de La Garbiana, ja que, en el fons, reproduïxen les històries viscudes pels seus pares a partir del fenomen neorural (Nogué, 1988), o sigui, el que resulta de marxar del poble i retornar-hi.

Nogensmenys, el cas de La Garbiana no es pot entendre si no és en relació als nous imaginaris culturals. D’una banda, com a exemple dels lligams entre l’agroecologia i la nova espiritualitat, ja que en el seu desenvolupament es fa patent la incidència que tingueren els grups de La Cabana i de la Universitat, tant amb relació als postulats de la sobirania alimentària com al missatge de Roy Littlejohn, això és, el fet de prendre consciència de l’alimentació com a font de curació. D’altra banda, la seva singularitat rau en el fet que, amb anterioritat, la generació de joves de finals dels anys setanta va viure de ple el moviment contracultural sorgit a les acaballes del franquisme, la qual cosa va acabar precipitant un solatge que, més tard, seria recollit per la generació següent. D’aquesta manera, es pot considerar que els moviments contraculturals de la segona meitat del segle xx també són una baula necessària per comprendre la transformació social i el desenvolupament de l’agroecologia i dels mercats agraris en clau ecològica a casa nostra.

Endemés, entorn del projecte de La Garbiana, s’hi troben el seguit d’il·lusions que Badal (2011) descriu: la recuperació del coneixement pagès en combinació amb les certeses de la tècnica i de la ciència, la sensibilitat mediambiental, els anhels de llibertat col·lectius i individuals, així com l’interès per la nova espiritualitat, les teràpies naturals i la preocupació per la salut. Amb tot, l’estudi d’aquesta iniciativa posa en dubte el conjunt de valors que, ja sigui des d’un punt de vista acadè-

Forn de pa de La Garbiana (2019). ANNA MARTÍ

mic o no, s'acostumen a assignar a l'agroecologia: en primer lloc, la idea del desenvolupament sostenible de l'agricultura lligada a la recuperació del coneixement tradicional, pel fet que sol derivar en pràctiques sotmeses al control i a les exigències que el mercat imposa en atenció a la seguretat alimentària, així com a un coneixement estrictament acadèmic, el qual, d'altra banda, s'ofereix com a garant d'un nivell de producció acceptable ensems amb el fet de reduir la petja ecològica; en segon lloc, quant a les metodologies participatives, ja que, tot i les bones intencions amb relació a una forma de vida deslligada del sistema social global, l'estructura socioeconòmica local i la subjecció a uns mercats centrats en la persona solen fer dependre aquest tipus de projectes de les modes i del joc de la demanda.

En definitiva, doncs, tot i que el moviment agroecològic tarrogec fou animat ideològicament i emocionalment per dinàmiques culturals d'abast mundial com el New Age i la preocupació mediambiental, una dècada després, aquest també ha de ser entès com una estratègia econòmica més de l'agricultura familiar per tal d'adaptar-se a les dificultats imposades pels mercats globals agraris. No en va, en els darrers cent anys, el model cultural tradicional reproduït per l'agricultura familiar s'ha mantingut com un element fonamental quant a l'estructura socioeconòmica de la comarca. Des d'un punt de vista contextual, per tant, les iniciatives agroecològiques adscrites al moviment global de sobirania alimentària poden ser considerades a partir de la mecànica de reajustament social que, a l'hora de connectar culturalment les comunitats agràries, opera localment (Appadurai, 2001). Per tot això, per més que en algun moment inicial l'estratègia agroecològica hagi estat vinculada a l'anhel de refutar el model capitalista

(Touraine, 2013), a la pràctica, aquesta ha de ser entesa en consonància amb l'ecologisme que, avui per avui, esdevé hegemònic. ■

BIBLIOGRAFIA

■ **Altieri, M. A.; Nichols, C. I.** "Agroecologia: única esperanza para la soberanía alimentaria y la resiliencia socioecológica". *Agroecología*, 7 (2), 2012, p. 68-83.

■ **Appadurai, A.** *La modernidad desbordada. Dimensiones culturales de la globalización*. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica, 2001.

■ **Badal, M.** (ed.). *Fe de erratas. La agitación rural frente a sus límites*. 2011.

■ **Badal, M.; Binimelis, R.; Gamboa, G.; Heras, M.; Tendero, G.** *Arran de terra. Indicadors participatius de sobirania alimentària a Catalunya*. Barcelona, Fundació Entrepobles i Institut d'Economia Ecològica i Ecologia Política, 2011.

■ **Baydal, V.; Palomo, C.** (coord.). *Pseudohistòria contra Catalunya*. Vic, Eumo, 2020.

■ **Bestard, J.** *Parentesco y modernidad*. Barcelona: Paidós, 1998.

■ **Bourdieu, P.; Passeron, J. C.** *La reproducción. Elementos para una teoría del sistema de enseñanza*. México D.F.: Laia, 1996.

■ **Bourdieu, P.** *La eficacia simbólica. Religión y política*. Buenos Aires: Biblos, 2009.

■ **Breton, V.** "¿De campesino a agricultor? La pequeña producción familiar en el marco del desarrollo capitalista". *Noticiero de historia agraria*, 5, 1993, p. 127-159.

■ **Breton, V.; Comas D'argemir, D.; Contreras, J.** "Cambio social en la agricultura familiar española". A: GÓMEZ, C.; GONZÁLEZ-RODRÍGUEZ, J.J. *Agricultura y sociedad en la España contemporánea*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 1997, p. 653-672).

■ **Bruno, A.** "Negocios refinados. La decadencia de un alimento básico, el pan". *Sobirania Alimentaria*, 39, 2020, p. 39-42.

■ **Calle, A.** *Nuevos movimientos globales. Hacia la radicalidad democrática*. Madrid: Ed. Popular, 2005.

■ **Calle, A.; Soler, M.; Vara, I.; Dallar, D.** "La desafección al sistema agroalimentario: ciudadanía y redes sociales". *Interface: a journal for and about social movements*, 4 (2), 2009, p. 459-489.

■ **Calvo, S.; Gutiérrez, J.** *El espejismo de la educación ambiental*. Madrid: Morata, 2007.

■ **Caride, J. A.; Mira, P. A.** "Del ecologismo como movimiento social a la educación ambiental como construcción histórica". *Historia de la Educación*, 37, 2018, p. 165-197.

■ **Contreras, J.** "Cambios sociales y cambios en los comportamientos alimentarios en la España de la segunda mitad del siglo XX". *Anuario de Psicología*, 30 (2), 1999, p. 25-42.

■ **Cuéllar, M.; Sevilla, E.** "Aportando a la construcción de la soberanía alimentaria desde la agroecología". *Ecología Política*, 38, 2009, p. 43-51.

■ **Entrena Durán, F.** "Idealizaciones y reinventiones urbanas de lo rural". A: DÍAZ CUESTA, J. (coord.). *Proyecciones de la investigación actual universitaria*. Madrid: Ed. Tecnos, 2017, p. 147-161.

■ **ESER, P.** (coord.). "Dossier Decrecimiento. Un debate abierto. Con entrevistas a: C. Taibo, J. Sempere, M. Amorós, A. Jappe, M. Etxezarreta, J. Reichmann, J. Iglesias i G. Mosangini". *El Viejo Topo*, 258-259, 2009, p. 43-59.

■ **Fira Tàrrega.** *Història de Fira Tàrrega. De 1981 fins a l'actualitat* [en línia]. 2019. <https://www.firatarrega.cat/media/upload/pdf/2020_historia-firatarrega_editora_14_11_1.pdf> [Última consulta: 14 maig 2021]

■ **Gómez-Ullate, M.** *Contracultura y asentamientos alternativos en la España de los 90. Un estudio de antropología social*. Tesis doctoral (Universidad Complutense de Madrid), 2004.

■ **González De Molina, M.; Sevilla, E.** *Ecología, campesinado e historia*. Madrid: La Piqueta, 1993.

■ **Huerta, A.; Ponce, E.** *Els grups i les cooperatives de consum ecològic a Catalunya*. Barcelona: Federació de Cooperatives de Consumidors i Usuaris de Catalunya, 2010.

■ **Illouz, E.** *La salvación del alma moderna. Terapia, emociones y la cultura de la autoayuda*. Madrid: Katz, 2010.

■ **Jasper, J.** "Las emociones y los movimientos sociales: veinte años de teoría e investigación". *Revista Latinoamericana de Estudios sobre Cuerpos, Emociones y Sociedad*, 10, 2013, p. 48-68.

■ **Latour, B.** *Reensamblar lo social. Una introducción a la teoría del actor-red*. Buenos Aires: Manantial, 2008.

■ **Latour, B.** *Cara a cara con el planeta. Una nueva mirada sobre el cambio climático alejada*

de las posiciones apocalípticas. Buenos Aires: Siglo XXI, 2017.

Ledrut, R. *Les images de la ville*. París: Anthropos, 1973.

Littlesun, R. *El libro de la liberación*. Barcelona: G&A, 2016.

Majoral, R. "De la Guerra Civil a la Unió Europea". A: GARRABOU, R. (coord.), *Història agrària dels Països Catalans, volum IV: segles XIX-XX*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2006, p. 605-652.

Martínez-Alier, J. *De la economía ecológica al ecologismo popular*. Barcelona: Icaria, 1992.

Merlo, V. *La llamada (de la) Nueva Era. Hacia una espiritualidad místico-esotérica*. Barcelona: Kairós, 2007.

Merryl, C. J. "No entenc la historiografia oficial". *Presència*, 1785, 2006, p. 11.

Nicholson, P. "Hacia la construcción dentro de Via Campesina Europa de una red agroecológica". *AE. Revista Agroecológica de Divulgación*, 9, 2012, p. 48-49.

Nogué, J. "El fenómeno neorural". *Agricultura y Sociedad*, 47, 1988, p. 145-175.

Pivano, F. *Beat Hippie Yippie*. Gijón: Júcar, 1974.

Planas, J. "Les cambres agrícoles i l'intent de recomposició del món rural tradicional". *Estudis d'Història Agrària*, 12, 1998, p. 109-128.

Prat, J. *Los sentidos de la vida. La construcción del sujeto, modelos del yo e identidad*. Barcelona: Edicions Bellaterra, 2007.

Prat, J. "Hacia una arqueología de los nuevos imaginarios culturales". *Gazeta de Antropología*, 28 (3), article 5, 2012.

Ramon, J. M. *El sindicalisme agrari a la Segarra (1890-1936)*. Lleida: Pagès, 1999.

Riechmann, J. *Cuidar la T(t)ierra. Políticas agrarias y alimentarias sostenibles para entrar en el siglo XXI*. Barcelona: Icaria, 2003.

Rost, H.; Nus, E. "Agroindústria voraç, negoci insostenible". *Directa*, 412, 2016, p. 3-7.

Roszak, T. *Persona/Planeta. Hacia un nuevo paradigma ecológico*. Barcelona: Kairós, 1985.

Sánchez Carpio, D. "Del fracaso de los cultivos transgénicos". *Ambienta*, 63, 2007, p. 72-73.

Sevilla, E. "El desarrollo rural de la 'otra modernidad': elementos para recampesinizar la agricultura desde la agroecología". A: ENCINA,

J.; ÁVILA, M. A.; FERNÁNDEZ, M.; ROSA, M. (coord.). *Práxis participativas desde el medio rural*. Madrid: Iepala, 2003, p. 17-52.

Sevilla, E. *De la sociología rural a la agroecología*. Barcelona: Icaria, 2006.

Sevilla, E. "Agroecología y agricultura ecológica: hacia una 're' construcción de la soberanía alimentaria". *Agroecología*, 1, 2008, p. 7-18.

Sevilla, E.; Soler, M. M. "Del desarrollo rural a la agroecología. Hacia un cambio de paradigma". *Documentación Social*, 155, 2009, p. 24-41.

Sevilla, E.; Soler, M. M. "Agroecología y soberanía alimentaria: alternativas a la globalización agroalimentaria". A: Instituto Andaluz de Patrimonio Histórico (ed.). *Patrimonio cultural en la nueva ruralidad andaluza*. Sevilla: Junta de Andalucía. Consejería de Cultura, 2010, p. 191-217.

Silvestri, M. L. *El propósito de vida en la Comunidad Intencional. La transformación personal para el cambio micro-social* (tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona, 2015.

Soronellas, M.; Casal, G. *Pràctiques i estratègies de la pagesia a Catalunya. Trajectòries i plantejaments de futur*. Barcelona: Associació Entrepobles, 2014.

Soronellas, M. "Produïm per menjar? Producció agroramadera i alimentació a Catalunya". A: Xarxa de Museus d'Etnologia de Catalunya. *Els paisatges de taula*. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, 2017.

Taylor, Ch. *Imaginarios sociales modernos*. Barcelona: Paidós, 2006.

Tilly, C.; Wood, L. J. *Los movimientos sociales, 1768-2008. Desde sus orígenes a Facebook*. Barcelona: Crítica, 2009.

Todorov, T. *La conquista de América*. Madrid: Siglo XXI, 1998.

Toledo, V. M. "Metabolismos rurales: hacia una teoría económico-ecológica de la apropiación de la naturaleza". *Revista Iberoamericana de Economía Ecológica*, 7, 2008, p. 1-26.

Touraine, A. "Los movimientos sociales". *Revista Colombiana de Sociología*, 27, 2006, p. 255-278.

Touraine, A. *Después de la crisis*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 2013.

Trainer, T. "Cooperativa Integral Catalana: la vía de la simplicidad ya está en marcha". *Papeles de Relaciones Ecosociales y Cambio Global*, 142, 2018, p. 119-135.

Vallverdú, J. *Los Sin Tierra. Mística y resistencia en el MST de Brasil*. Tarragona: Publicacions Universitat Rovira i Virgili, 2012.

Van Der Ploeg, J. D. *Nuevos campesinos. Campesinos e imperios alimentarios*. Barcelona: Icaria, 2010.

Varró, M. T. *Del camp*. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1928.

Vinolo, S. "A qué le llaman moralizar el capitalismo. Caminando con Adam Smith". *Analecta Política*, 2 (3), 2012, p. 33-57.

Waters, F. *El libro de los hopis*. México D.F.: Fondo de Cultura Económica, 1996.

Williams, R. *El campo y la ciudad*. Buenos Aires: Paidós, 2001.

Williams, R. *La larga revolución*. Buenos Aires: Nueva Visión, 2003.

FONTS DOCUMENTALS

-Fons d'hemeroteca de l'Arxiu Comarcal de la Segarra

Lo Sindicat (1919-1933), núm. 146.

República (1931-1933), núm. 1.

-Altres fons d'hemeroteca

Terra Rubra (1990-2013), núm. 120 i 124.

-Fons d'arxiu de La Garbiana

La Garbiana (2012a). *Memòria descriptiva de la innovació i trajectòria dels emprenedors*. La Garbiana (2012b). *Proposta de marca*. La Garbiana (2014). *Històric de l'associació*.

ALTRES FONTS

La Garbiana (2013). *Nou molí per a vells blats*. <<https://www.verkami.com/projects/5251-nou-moli-per-a-vells-blats>> [Última consulta: 14 maig 2021]

Miralda, A. *Coloured bread* [instal·lació artística]. Art Gallery of New South Wales. 1973. <<https://www.artgallery.nsw.gov.au/collection/works/45.1973.2/>> [Última consulta: 14 maig 2021]

NOTES

1

De 62 anys i veí de Guissona, en J. és un dels primers pagesos agroecològics de la comarca (va començar la seva activitat l'any 2007). Aquest comentari el feu durant la visita tècnica duta a terme a la seva explotació, a la sessió del 10 de març de 2020 del Curs bàsic de producció agrària ecològica organitzat per l'Escola Agrària de Tàrraga.

2

Amb 187 habitants censats l'any 2021 (font: Idescat), la vila de Tarroja de Segarra (en endavant, Tarroja) està situada entre Cervera (la capital de la Segarra) i Guissona.

3

Segons Silvestri (2015), les comunitats intencionals plantegen models de vida basats en un desenvolupament sostenible que es presenten com a alternativa al capitalisme globalitzat i, en l'àmbit més personal, a l'individualisme i el consumisme que el caracteritzen.

4

Via Campesina, per exemple, és un moviment internacional nascut el 1993 que defensa la sobirania alimentària, la lluita per la terra i la reforma agrària, la justícia social, la igualtat de gènere i la sostenibilitat mediambiental. Aquest moviment camperol internacional té una estructura descentralitzada, amb organitzacions al sud, al centre i al nord d'Amèrica, al sud-est asiàtic, a l'Àfrica Central, al sud i a l'est, i a les regions emergents d'aquest continent, i a Europa, també en forma part la xarxa europea d'intercanvi de coneixements agroecològics (Nicholson, 2012).

5

A l'hora de referir les cites als informants, l'interès principal ha estat diferenciar els locals dels forans, així com distingir la generació a la qual pertany cadascun d'ells. Per això, s'utilitzen les lletres TAR (Tarroja de Segarra) o TAN (el Tancat) i, a continuació, s'hi afegeix la numeració 1 (primera generació, nascuts abans del franquisme), 2 (segona generació, nascuts durant la dictadura franquista) o 3 (tercera generació, nascuts a partir de la transició democràtica).

6

El tot-u socioeconòmic lligat a la terra representat per les cases senyoriales, s'hauria reproduït en l'agricultura familiar. La família catalana institueix aquest model sobre la base d'una tradició jurídica que regula els pactes matrimonials i un dret de successions basat en la figura de l'hereu. La família, doncs, esdevé indissociable de la terra, i ambdues, de la casa la qual, segons Bestard (1998), esdevé símbol central del parentiu i persona moral.

7

Sobre la base d'una agricultura i una ramaderia intensives, des del 1959, el grup empresarial Corporación Alimentaria Guissona singularitza l'hegemonia de la indústria agroalimentària a les terres de Lleida (Rost i Nus, 2016).

8

Amb el moviment contracultural dels anys 60 s'hauria iniciat, com proposa Illouz (2010: 178), "una nova era per al jo en la mesura que va promoure i celebrar l'obertura, l'autenticitat i la informalitat", en contraposició a les posicions o convencions socials prèvies. D'aquesta manera, en paral·lel al distanciament de la naturalesa, la identitat personal i la possibilitat de ser es reproduiria en concordança amb el desig individual (Prat, 2007) i el *ser-en-societat*.

9

Aquestes s'inspiraren en l'imaginari de la companyia teatral Comediants, que, ensems amb altres actors locals, havia promogut la Fira del Teatre al Carrer de Tàrraga a principis de la dècada dels vuitanta (Fira de Tàrraga, 2019).

10

En general, la visió que molts dels joves de Tarroja transmeten de si mateixos es correspon a la d'una capacitat per rebel·lar-se contra qualsevol que sigui l'*statu quo*. I és que "Tarroja té com un magnetisme [...]. El punt anàrquic de la gent d'aquí... en ser un municipi propi, no hem hagut de dependre de ningú més..." (TAR-3)

11

Del 1990 ençà, l'interès principal de la revista local *Terra Rubra* fou donar a conèixer el patrimoni cultural local. Des de l'inici, el consell redactor dels anomenats "estudis tarrogencs" ha estat format, entre altres, per veïns i persones de lletres (algunes de vinculades a l'àmbit acadèmic) de la generació del *baby boom*. Per mitjà de la revista, es pot copsar l'interès per apropar-se a la realitat tarrogenca des d'un punt de vista històric i sociocultural i, d'alguna manera, per recuperar certa familiaritat amb la població, sobretot per part d'aquells qui, en algun moment o altre, havien deixat la vila per anar a viure a ciutat —amb la família, un cop abandonada la pagesia, o individualment, per estudiar-hi.

12

L'informant es refereix a anar a treballar al Grup Alimentari Guissona.

13

El rave bord —també conegut com erviana— és una planta ruderal, una de les primeres a colonitzar els terrenys alterats o degradats per l'home.

14

En general, la unió de totes les ètnies en una sola empresa humana fonamentada en el saviesa ancestral de les cultures natives del món. En aquest sentit, el coneixement profund de la realitat humana estaria contingut en el poder de la creació: "L'arbre està en la llavor i la llavor està en l'arbre" (Littlesun, 2016). Semblantment a la mística que caracteritza moviments com els *Sin Tierra* del Brasil (Vallverdú, 2012), Littlesun simbolitza, en la llavor, la força creativa provinent del Gran Misteri, de manera que, a través de l'alimentació, es pugui despertar la memòria que resta apaivagada en l'home.

15

Al sud-est d'Anglaterra, aquesta petita ciutat està situada on, segons els cabalistes i altres escoles esotèriques, hi hauria hagut la llegenda rí Avalon, una terra sagrada i màgica. A partir del 1970, en aquest indret s'hi han reunit grups propers al New Age i, encara avui, s'hi celebren festivals multitudinaris.

16

Al poble aquesta idea ressonava amb força, ja que, d'ençà dels anys trenta del segle passat, s'havia anat transmetent la controvertida hipòtesi que Cristòfor Colom era català i que la seva família provenia de Tarroja. A principis del segle xx, estudiosos com Ricard Carreras i Luis Ulloa fomentaren la teoria que la descoberta americana fou catalana (Baydal i Palomo, 2020) i altres, com Antoni Colom, que la família Colom estava vinculada a la Segarra (Merryl, 2006).

17

La Repera es va gestar al primer Fòrum Social Català, una reunió de més de cent cinquanta entitats del teixit associatiu català que, el gener del 2008, es va organitzar amb la intenció de millorar-ne la coordinació. A la vegada, aquesta trobada responia a la crida del Fòrum Social Mundial (creat a Porto Alegre, el 2001), arran de la trobada anual que se celebra amb l'objectiu de buscar alternatives a les problemàtiques socials derivades del neoliberalisme i la globalització econòmica. Amb el nom de Fòrum Social Mundial de les Economies Transformadores, aquesta reunió d'àmbit global havia de tenir lloc a finals del mes de juny del 2020 a Barcelona.

18

La proposta de l'equip de disseny gràfic que es va contractar fou un logotip que "recordi la terra, el camp i el sol". Es volia "defugir de la imatge associada a un producte de supermercat" i, en canvi, "comunicar l'ecologisme des d'un punt de vista natural, associat al camp i lluny de la industrialització, sense tapar imperfeccions ni polir en excés els detalls": combinant lletra i imatge, sobre un camper groc daurat irregular, hi destaca el nom escrit en negre ("La GaRBiaNa", amb lletres minúscules i majúscules barrejades); aquestes "imperfeccions estètiques" vindrien a significar uns "valors humans, saludables i poc artificials" (La Garbiana, 2012b: 4).

19

Segons Littlesun (2016), el 50% de la dieta hauria de basar-se en la ingesta de cereal, en concret, arròs.